

Оксана Воробйова,

кандидат наук з державного управління, провідний науковий співробітник, Інститут вищої освіти Національна академія педагогічних наук України (м.Київ, Україна)

Oksana Vorobyova,

Candidate of sciences in public administration (PhD), Senior Research Scientist, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

oksana.vorobyova@gmail.com

ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ ВНЗ ЯК РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

FINANCIAL AUTONOMY IN HIGHER EDUCATION AS A RESOURCE FOR PROVIDING QUALITY OF EDUCATION

У межах даної статті розглянуто та проаналізовано впровадження фінансової автономії закладу вищої освіти та її вплив на забезпечення якості освіти. Основою реалізації дослідницької мети є використання таких методів, як логічний, аналіз (проаналізовано основні складові фінансової автономії закладу вищої освіти), синтез (визначено практико-прикладні аспекти реалізації процесу фінансової автономії, визначено основні проблеми, що виникають у процесі формування та функціонування фінансової автономії закладу вищої освіти), аналітичний (сформульовано рекомендації щодо розвитку фінансової автономії закладу вищої освіти в Україні). На основі проведеного аналізу визначено, що набуття фінансової автономії закладами вищої освіти, та отримання можливості створення ендавменту кардинально вплине на забезпечення якості освіти закладу – підвищить якість підготовки спеціалістів, їх конкурентоздатність на ринку праці та буде стимулювати розвиток науки. Створюючи ендавмент, як ресурс довготривалого розвитку, визначаються і нові підходи щодо розвитку вищого навчального закладу, залучаючи кошти благодійників, а також створюються нові механізми прийняття управлінських рішень. Держава має перейти до рівноправних партнерських відносин із вищими навчальними закладами, формувати нові підходи розвитку вітчизняної освіти, що відповідає сучасним світовим вимогам.

Ключові слова: *вища освіта, заклад вищої освіти, забезпечення якості освіти, автономія, фінансова автономія, ендавмент, сталий фонд, фінансування, фінансові ресурси.*

In the framework of this article, the implementation of financial autonomy of the institution of higher education and its implementation on the quality assurance of education were considered and analyzed. The basis for implementing the research goal is the use of such methods as logical analysis (analysis of the main components of the financial autonomy of higher education institution), synthesis (defined practical and applied aspects of the implementation of the process of financial autonomy, identified the main problems arising in the process of formation and functioning of the financial autonomy of the institution higher education), analytical (formulated recommendations for the development of financial autonomy of the institution of higher education in Ukraine). Based on the analysis, it was determined that obtaining financial autonomy by higher education institutions and obtaining the possibility of creating an endowment will have a fundamental impact on the quality of education of the institution – will increase the quality of training of specialists, their competitiveness in the labor market and will stimulate the development of science. Creating an endeavor as a resource for long-term development, new approaches to the development of higher education institutions are also determined, attracting funds from philanthropists, as well as creating new mechanisms for making managerial decisions. The state should go to equal partnership with higher educational institutions, to form new approaches to the development of domestic education that meets the modern world requirements.

Key words: higher education, institution of higher education, quality assurance of education, autonomy, financial autonomy, endowment, sustainable fund, financing, financial resources.

Постановка проблеми. Питання забезпечення якості освіти на сьогодні є достатньо актуальною проблемою та перебуває у центрі професійних наукових дискурсів. Відповідно до міжнародного досвіду, аналізу нормативно-правового законодавства та наукових досліджень, слід зазначити про наявність певної системи критеріїв, згідно якої визначається якість освіти. У стандарті ISO 9000-2007 визначено, що якість освіти – це “ступінь відповідності змісту та рівню підготовки випускників освітніх закладів очікуванням і потребам особистості, держави, суспільства (стандартам освіти) [4, с. 2]. Закон України “Про вищу освіту” визначає, що якість вищої освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг; якість освітньої діяльності – це рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань” [3, с. 1].

Аналіз актуальних досліджень. Вагомий внесок у процес дослідження фінансової автономії закладів вищої освіти що стосуються забезпечення якості освіти присвячені роботи В.Беневоленського, Н.Василькова В.Лугового, Ж.Таланової, О.Субанової. Проте, незважаючи на певні наукові надбання, слід зауважити, що окремі теоретичні та практичні положення ще потребують подальшого вивчення та доопрацювання.

Мета статті. Проаналізувати особливості впливу фінансової автономії закладу вищої освіти на забезпечення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Реформи законодавства, що відбуваються у сфері освіти, та вищої освіти зокрема, надають закладам більшої самостійності щодо фінансової діяльності та спонукають до пошуків нових джерел фінансування для розвитку ресурсного потенціалу. Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про вищу освіту” автономія вищого навчального закладу визначається, як “самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів. [3, с. 2]. Також зазначено, що вищі навчальні заклади мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право:

- провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту вищого навчального закладу;
- розпоряджатися власними надходженнями (для вищих навчальних закладів державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг;
- відкривати поточні та депозитні рахунки в банках;
- здійснювати інші права, що не суперечать законодавству [3, с. 3].

Відповідно до The European University Association фінансова автономія визначає можливість самостійного управління фінансовими ресурсами, що дозволяє визначати та реалізовувати свої стратегічні цілі. Спираючись на міжнародний досвід потрібно зазначити, що державне бюджетне постатейне (блокове грантове) фінансування може бути розподілене за різними статтями бюджету, і довжина циклу

фінансування є тут важливим складником фінансової автономії закладу. Також є можливість отримувати фінансові позики у фінансових установах та акумулювати кошти на рахунках задля отримання прибутку; можливість володіти та вільно розпоряджатися майном, що належить закладу розширить фінансову самостійність. До індикаторів фінансової автономії вищого навчального закладу відносять: тип державного фінансування; можливість отримувати кредити; можливість акумулювати кошти на рахунках фінансових установ; володіння та можливість розпоряджуватися нерухомістю; диверсифікація видів надходження як плата за навчання [6, с. 3]

Для оцінки фінансової автономії Європейська асоціація університетів аналізує такі показники, як: тривалість циклу державного фінансування; тип державного фінансування; можливість залучати зовнішні кошти на умовах повернення; можливість отримувати і розподіляти прибуток; можливість мати у власності будівлі; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для студентів із країн ЄС; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для іноземних студентів [2, с. 50].

Дієвим механізмом акумулювання коштів може стати створення у ВНЗ ендавменту. Основною метою функціонування ендавменту є вдосконалення матеріально-технічної бази, матеріальне заохочення працівників та студентів, розвиток науково-дослідницької діяльності. Основними завданнями фонду є: збільшення дохідної частини бюджету ВНЗ; розвиток довгострокових фінансових планів за рахунок стабільних надходжень; прозорий та ефективний механізм здійснення благодійної допомоги; контроль та моніторинг ефективності використання коштів.

Відповідно Закону України “Про вищу освіту” – сталий фонд (ендавмент) закладу вищої освіти – сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються закладом вищої освіти з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою [3]. Також у ст. 70 цього закону зазначено про можливість “засновувати сталий фонд (ендавмент) закладу вищої освіти та розпоряджатися доходами від його використання відповідно до умов функціонування сталого фонду, а також отримувати майно, кошти і матеріальні цінності, зокрема будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби, від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, у тому числі як благодійну допомогу” [3, с. 8].

До переваг використання ендавменту можна віднести незалежність від разових надходжень – присутні постійні базові надходження від управління капіталом, що дозволяє здійснювати довготермінове планування. Прозорість механізму використання коштів збільшує довіру до закладу-засновника фонду – фінансові звіти завжди оприлюднюються. Наявність податкових пільг для благодійників також є причиною для інвестування коштів у розвиток освіти.

Серед основних завдань – створення ефективних і прозорих умов для приватного фінансування сфери освіти з боку фізичних та юридичних осіб, розширення дохідної бази освітніх установ та підвищення їх фінансової стабільності, розвиток фінансового планування діяльності освітньої установи при наявності довгострокового джерела фінансування, забезпечення контролю та моніторингу ефективності використання отриманих коштів [1, с. 1].

Ендаменти відрізняються від благодійних організацій тим, що мають виключно цільовий характер використання коштів, та використовуються лише доходи, отримані від інвестиційної діяльності, основний капітал залишається недоторканим.

Отриманий дохід можна використовувати лише на визначені цілі, що були зазначені при створенні ендаменту. Одержувач доходу визначений у статуті фонду, договорі благодійника чи зазначений у заповіті, також може бути визначений за рішенням наглядової ради, якщо це не визначено окремо.

Серед основних переваг ендамент-фонду можна виділити наступні:

- залучення приватних інвестицій в освіту (ендамент-фонд є механізмом приватно-державного партнерства у сфері освіти);
- створення власних фінансових продуктів, отримання своєї фінансової інфраструктури;
- недоторканність створеного фонду;
- необхідності початку фінансового року з формування фінансового резерву;
- при наявності ендамент-фонду є можливість мати переваги в отриманні більш високих державних статусів;
- можливість фінансування широкого переліку напрямів (за вибором): спеціальних проектів (будівництво, реконструкція тощо), інноваційної діяльності, заохочення професорсько-викладацькому складу, підвищення зарплати основного складу, залучення кращих кадрів, закупівлі необхідного обладнання, навчально-методичних матеріалів і т.д.;
- підвищення ефективності управління майном (придбання нерухомості);
- прозора і більш зрозуміла структура для донорів;
- зручний механізм для опікунів щодо збору пожертвувань і контролю за витрачанням коштів ендаменту;
- податкові пільги (для фонду – одержувачів доходу від цільового капіталу). [5, с. 4]

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів: забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації.

Тому запровадження фінансової автономії буде результативним кроком щодо забезпечення якості освіти, адже фінансова самостійність дозволяє використовувати додаткові позабюджетні види надходжень та вільно розпоряджатися власними коштами. І найбільш перспективними щодо цього є створення ендаменту, адже за його допомогою можна фінансувати науково-дослідні програми; фінансувати певний напрям діяльності закладу чи кафедри; фінансувати академічні ініціативи; матеріально заохочувати науково-викладацький склад та здібних студентів; покращити матеріально-технічне оснащення. Треба зазначити, що ендамент має виключно цільовий характер та призначений для системного фінансування діяльності, основною метою, якого є формування та використання доходу від капіталу ендаменту як довготривале постійне джерело надходження коштів для розвитку.

Спираючись на міжнародний досвід, потрібно зазначити що заклади вищої освіти мажуть мати декілька окремих ендавментів, кожен з яких направлений на досягнення певних чітко визначених цілей. Це можуть бути певні кафедри чи напрям наукового дослідження, матеріальне заохочення викладачів, науковців, стипендії кращим студентам. Саме такий вид ендавменту є найперспективнішим для українських закладів вищої освіти, адже залучити благодійників зібрати кошти на менший проект простіше. Такий кафедральний вид ендавменту збільшить конкуренцію у самому вищому навчальному закладі, призведе до підвищення якості освіти. Адже дохід від ендавменту дозволяє акумулювати фінансові ресурси та забезпечує можливість розвитку довгострокових наукових досліджень. Також широко використовується напрям підготовки спеціалістів для певного напряму роботи в компанії, тобто компанія виступає як замовник освітніх послуг. Маючи в своєму розпорядженні ці кошти, заклади вищої освіти зможуть розвивати свої наукові дослідження, створювати заохочувальні відзнаки для кращих студентів, забезпечити навчальні аудиторії, кафедри та науково-дослідні центри необхідним технічним обладнанням, оновити бібліотечні ресурси, покращити умови роботи науково-викладацького персоналу. Запровадження та використання ендавменту буде підвищувати довіру до навчального закладу, адже це показник відкритості, прозорості та законності фінансової діяльності, це у свою чергу приверне увагу благодійників, які будуть довіряти такий установі. Функціонування ендавменту та сума активів також є показником рейтинговості вищого навчального закладу, це буде стимулювати конкурентність у середовищі, що позитивно відобразиться на забезпеченні якості.

Також потрібно зазначити, що ендавмент є певним показником закладу, що визначає його місію та довгострокову стратегію розвитку. Та є фінансовим базисом для підтримки взаємодії навчального закладу та його випускників, що формує у студентів досвід благодійності та волонтерства.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Набуття фінансової автономії закладами вищої освіти, та отримання можливості створення ендавменту кардинально вплине на забезпечення якості освіти закладу – підвищить якість підготовки спеціалістів, їх конкурентоздатність на ринку праці та буде стимулювати розвиток науки.

Створюючи ресурс довготривалого розвитку – ендавмент, визначаються і нові підходи щодо розвитку вищого навчального закладу, залучаючи кошти благодійників, а також створюються нові механізми прийняття управлінських рішень. Держава має перейти до рівноправних партнерських відносин із вищими навчальними закладами, формувати нові підходи розвитку вітчизняної освіти, що відповідає сучасним світовим вимогам.

Література

1. Беневоленский В.Б. Целевые капиталы некоммерческого сектора в условиях кризиса: опыт США и уроки для российских НКО. XI Междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества: в 3 кн. / отв. ред. Е.Г. Ясин; Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011.
2. Василькова Н. Дослідження автономії університетів у Європі / Н. Василькова // Унів. освіта. – 2011. – № 1. – С. 48–57
3. Закон України “Про вищу освіту”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
4. Стандарти серії ISO 9000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icac.com.ua/index.php/standarty-serii-iso-9000?gclid=Cj0KCQiAlpDQBRDmARIsAAW6-DM4P8fKrtwzuGXJx-63aFkAAUKKYjqFcJ_APC9FLYusJkn4jmFEK4aAnolEALw_wcB

5. Erik Dryburgh. The Law of Endowments. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.adlercolvin.com/pdf/planned_and_charitable_giving/UPMIFA%20The%20Law%20of%20Endowments%20\(00183569\).PDF](http://www.adlercolvin.com/pdf/planned_and_charitable_giving/UPMIFA%20The%20Law%20of%20Endowments%20(00183569).PDF)
6. The European University Association. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eua.be/activities-services/news/newsitem/2017/06/01/university-autonomy-in-europe-eua-releases-comparative-analysis>

References

1. Benevolenskyi V.B. Tselevye kapitaly nekommercheskoho sektora v uslovyakh kryzysa: opyt SShA y uroky dlia rossyiskykh NKO. XI Mezhdunar. nauch. konf. po problemam razvytyia ekonomyky y obshchestva: v 3 kn. / otv. red. E.H. Yasin; Vysshaia shkola ekonomyky. — M.: Yzd. dom Vysshei shkoly ekonomyky, 2011.
2. Vasyilkova N. Doslidzhennia avtonomii universytetiv u Yevropi / N. Vasyilkova // Univ. osvita. – 2011. – No 1. – S. 48–57
3. Zakon Ukraïny “Pro vyshchu osvitu”. [Elektronnyÿ resurs]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
4. Standarty serii ISO 9000 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://icac.com.ua/index.php/standarty-serii-iso-9000?gclid=Cj0KCQiAlpDQBRDmARIsAAW6->
5. Erik Dryburgh. The Law of Endowments. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.adlercolvin.com/pdf/planned_and_charitable_giving/UPMIFA%20The%20Law%20of%20Endowments%20\(00183569\).PDF](http://www.adlercolvin.com/pdf/planned_and_charitable_giving/UPMIFA%20The%20Law%20of%20Endowments%20(00183569).PDF)
6. The European University Association. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eua.be/activities-services/news/newsitem/2017/06/01/university-autonomy-in-europe-eua-releases-comparative-analysis>

Одержано статтю: 28.09.2017
Прийнято до друку: 10.10.2017

УДК [37 : 17] : 371.134 : 37.013.78
DOI: 10.15330/esu.11.58-63

Олена Гомонюк,

доктор педагогічних наук, професор,
Хмельницький національний університет
(м.Хмельницький, Україна)

Olena Gomonyuk,

Doctor of pedagogic sciences, Professor, Khmelnytsky
National University
(Khmelnytsky, Ukraine)
elena_gomonyuk29@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

PEDAGOGICAL ETHICS AS A COMPONENT OF VOCATIONAL AND PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIONOMIC PROFESSIONS

Для кожної сфери професійної діяльності характерні свої, власні вимоги для правил і норм поведінки фахівця. Педагогічна етика, що є одним із провідних елементів педагогічної культури, регулює поведінку педагога та вимагає від нього відповідального ставлення до виконання свої обов'язків. У структуру педагогічної етики входять моральна свідомість, моральні відносини та моральна діяльність. У статті розкривається значення педагогічної етики як складової професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, педагогічна етика, фахівець соціономічної сфери.

Their own requirements for rules and norms of a specialist's behavior are typical for each sphere of professional activity. Pedagogical ethics, which is one of the leading elements of